

УДК 336.132

ФІСКАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

О. Кундицький

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті показується фіскальний інструментарій регулювання фінансових ресурсів. Автор показує переваги і недоліки кожного з інструментів, а також аналізує їх вплив на величину фінансових ресурсів

Що до інструментів фіскального регулювання то на думку відомих західних економістів П. Самуельсона і У. Нордхауза, ними є: а) податки, що зменшують особисті витрати населення і в результаті цього створюють можливість для здійснення державних витрат; б) державні витрати, що спонукають підприємства виробляти певні товари та послуги, а також трансфертні виплати, які забезпечують певний рівень доходів окремим верствам населення; в) регулювання або контроль, що стимулює економічну діяльність підприємств чи примушує відмовитись від неї [12, с. 58].

Схожого погляду дотримується й інший відомий американський дослідник Дж. Стігліц. Так, визначаючи блоки економічних регуляторів (інструментів), до податково-бюджетних інструментів він включає ті, котрі через бюджет впливають на економічні процеси у країні: політика доходів уряду (податкові інструменти), політика видатків уряду (бюджетні трансферти і видатки) [13, с. 90; 10, с. 46].

Дієвість фіскальних інструментів залежить від двох основних чинників: а) від обсягів відповідних грошових коштів – здатність інструменту забезпечувати реальний вплив на економічні процеси залежить від розміру платежу до бюджету чи обсягу асигнування з нього; б) від механізму їх функціонування – забезпечити регулюючий вплив інструменту неможливо, якщо в нього не закладено відповідних регулюючих елементів чи вони нереальні [14, с. 141].

Провідне місце в системі державного регулювання відводиться податкам. Дія податків як фінансових інструментів засновується на використанні таких важелів, як ставки оподаткування, пільги та санкції, порядок обчислення і сплати. Як зазначають автори підручника “Податкова система України”, “установлення податкових ставок є найважливішою і найскладнішою проблемою оподаткування” [11, с.19]. На думку Д. Ванніскі, “оптимальною ставкою податку, яка забезпечує максимальний розмір надходжень до бюджету, є така ставка, за якої платники податку самі бажають бути оподаткованими”. Лаффер вважає, що граничний рівень ставки оподаткування не повинен перевищувати 30% загальної суми доходів усіх функціонуючих у господарстві осіб – як підприємців, так і найманих працівників [6, с. 327].

Використання податків як фінансових інструментів засновується на об’єктивно притаманній їм регулювальній функції. Податки можуть впливати як на макро-, так і на мікроекономічний рівень. Механізм і наслідки такого впливу істотно різняться.

З погляду макрорівня податки впливають на загальний рівень економічного розвитку країни, доцільність і можливість формування і нагромадження фінансового капіталу за рахунок використання насамперед зовнішніх власних джерел коштів, рівень заощаджень в економічній системі держави. Однак найважливішим аспектом податкової політики з позиції макрорівня є використання прямих і непрямих податків для утворення і своєчасного поповнення централізованих державних фондів фінансових ресурсів. Тому податкову політику можна використовувати для стабілізації економічного розвитку, тобто регулювання процесів відтворення і стимулювання темпів економічного зростання.

З позиції мікрорівня податки впливають, по-перше, на зацікавленість окремих підприємств у розвитку різноманітних видів діяльності; по-друге, на збільшення свого фінансового капіталу шляхом використання або власних, або позикових коштів виходячи із загального рівня податкового тиску, який прийнятий у системі оподаткування на даний час.

Рівень податкового тиску має істотне значення для формування фінансового капіталу, що знаходить висвітлення у таких особливостях.

По-перше, при високому рівні податків підприємства прагнуть до приховування своїх доходів, скорочення обсягів господарської діяльності, переведення значної частини коштів на територію з меншим рівнем оподаткування. Багато суб’єктів підприємництва стають збитковими. Фізичні особи в цих же умовах скорочують нагромадження. Одержані доходи приховуються від оподаткування або вивозяться за межі країни. При цьому обсяг фінансового капіталу не тільки не збільшується, а й значно падає за рахунок відпливу раніше вкладених коштів. У цілому ж в економічній системі держави за високих податків формування і нагромадження фінансового капіталу стає не лише недоцільним, а й практично неможливим через відсутність реальних джерел коштів для здійснення такого процесу.

По-друге, низький рівень оподаткування стимулює підприємницьку діяльність, сприяє зростанню обсягів заощадження фізичними особами, створює реальні умови для формування і нагромадження фінансового капіталу, насамперед за рахунок внутрішніх власних фінансових ресурсів. Однак при низькому рівні оподаткування держава не може забезпечити в повному обсязі формування централізованих фондів фінансових ресурсів для виконання своїх функцій. Тому низький рівень податкового тиску хоч і сприяє істотному зростанню фінансового капіталу, але в остаточному підсумку не задовольняє усіх сторін, які беруть участь у розподільчому процесі.

По-третє, середній рівень оподаткування забезпечує, з одного боку, формування фінансового капіталу підприємницькими структурами за рахунок використання різних джерел, а з другого боку – сприяє утворенню необхідних фінансових ресурсів у руках держави у формі бюджетів різного рівня і цільових позабюджетних фондів. Проте проблемою податкової політики залишається визначення такого середнього рівня оподаткування, який задовольняв би усіх суб'єктів економічної системи.

Серед засобів податкового регулювання економіки сучасною економічною наукою та практикою перевага надається зниженню базових ставок оподаткування (податкових пільг). Це пояснюється тим, що держава, стимулюючи у такий спосіб підвищення ділової та інвестиційної активності, уникають викривлення ринкового розподілу ресурсів. Крім цього, в останній чверті ХХ ст. вони стали важливим фактором міжнародної конкуренції за прями іноземні інвестиції [15 с. 1–4]. Дієвість пільги визначається насамперед її кількісними параметрами та значимістю для платника. Пільги можуть мати різні прояви. По-перше, за характером дії вони можуть відігравати врівноважуючу чи стимулювальну роль. Урівноважуючі пільги встановлюються для тих платників, які внаслідок використання єдиних для всіх ставок і єдиного порядку оподаткування опиняються в гірших умовах. Мета пільги — вирівняти чистий прибуток (доходи) різних платників (звісна річ, якщо диференціація доходів визначається об'єктивними, незалежними від зусиль платників, чинниками). Стимулювальні пільги, навпаки, встановлюються з метою збільшення чистих доходів платників для стимулювання їхньої діяльності. По-друге, за об'єктом встановлення пільги поділяються на ті, що стосуються окремих платників (у тому числі персонально) і окремих елементів об'єкта оподаткування. По-третє, за терміном дії розрізняють постійні і тимчасові пільги. Тобто, пільги — дуже важливий важіль податкового впливу, який багато в чому визначає роль і місце податків у системі фінансового регулювання. Зазначимо, що зниження ставок оподаткування значно обмежене у використанні, оскільки приводить до суттєвого скорочення податкових надходжень до бюджету і по суті є податковою реформою. При цьому, зниження базових ставок не забезпечує цілеспрямованого впливу на конкретні сфери й види діяльності, покращуючи тільки діловий клімат загалом.

Варто зауважити, що застосування податкових пільг пов'язане з виникненням низки проблем. Як правило, їх запровадження призводить до скорочення доходів бюджету, ускладнення податкової системи, сприяє зростанню адміністративних витрат, порушенню принципів нейтральності та справедливості в оподаткуванні, а нерівномірне податкове навантаження призводить до необґрунтованого перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами, провокуючи зловживання та боротьбу ділових кіл за пільги [1, с. 196;].

Будучи досить надійними, ефективними і цілеспрямованими інструментами фінансового впливу, податки, водночас, не можуть гарантувати повну передбачуваність їх дії. Це пов'язано з тим, що вони відображають дуже складну й багатомірну гаму різнонапрямлених інтересів, а тому абсолютно точно передбачити наслідки їх впливу неможливо. Однак це зовсім не означає, що ці наслідки, по-перше, абсолютно непередбачувані, а по-друге, що їх можна ігнорувати. Такі прогнози і розрахунки під час встановлення певних податків та механізму їх справляння вкрай необхідні для того, щоб уникнути негативних наслідків.

Обмежені також можливості точної і своєчасної оцінки дії того чи іншого податку. Досить часто наслідки дії окремого податку проявляються не відразу, а віддалені у часі. Тому податок необхідно розглядати як інструмент, який необхідно спочатку чітко і виважено розробити, а потім детально випробувати.

Вплив податків піддається досить чіткій координації з іншими інструментами. Під час їх стягнення можливе врахування дії інших інструментів так само, як і при використанні інших інструментів існують передумови для урахування дії податків. Так, податки можуть бути узгоджені з державним бюджетом і державними витратами, які також регулюють фінансові ресурси власників факторів виробництва.

Так бюджет протягом ХХ ст. перетворився з балансу грошових доходів і видатків держави на потужний макроекономічний регулятор. У більшості розвинених країн через бюджет перерозподіляється від $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{2}$ ВВП, що дозволяє йому відігравати важливу роль у регулюванні суспільного відтворення, стимулюванні економічного зростання, підвищенні зайнятості та активізації інших соціально-економічних процесів [3, с. 510]. Практично це досягається шляхом змін обсягів і структури доходної та видаткової частин бюджету відповідно до цілей бюджетної політики й економічної політики загалом. Такі зміни дозволяють регулювати обсяг сукупного попиту – споживчих та інвестиційних витрат у державі відповідно до економічної кон'юнктури.

Використання процесу мобілізації доходів бюджету з метою досягнення регулюючого впливу на соціально-економічні явища фактично обмежено пріоритетами та заходами податкової політики. Це зумовлено тим, що близько 90% доходних частин бюджетів сучасних держав з ринковою економікою формується за рахунок податкових надходжень [14]. Ця ж обставина, значною мірою, обмежує й частку одержавлення ВВП, який може бути перерозподілений через бюджет і, відповідно, обсяги його видатків. Незважаючи на це, політика урядів щодо управління обсягами та структурою запозичень, неподатковими надходженнями, доходами від операцій з капіталом можуть теж мати суттєвий вплив на соціально-економічні процеси в державі. Однак на наш погляд,

ефективність бюджету як засобу регулювання залежить від функціональної структури його видаткової частини. Видатки бюджету, за умови обґрунтованості їх структури відповідно до функцій держави та макроекономічної ситуації, відіграють активну роль у досягненні завдань соціально-економічного розвитку.

Державні витрати – це витрати на фінансування діяльності державних органів по наданню товарів і послуг, виробництву й трансфертам доходів. Роль бюджетних витрат в економіці окремих країн визначається значною мірою різним рівнем розвитку державного регулювання економіки, різними цілями, відмінностями в національному досвіді програмування соціально-економічного розвитку.

Дієвість державного регулювання економіки за допомогою бюджетних витрат залежить від відносних розмірів витрачених сум (їх частини від ВВП), структури цих витрат, а також від ефективності використання кожної одиниці витрачених коштів.

Вони впливають як на сукупну пропозицію (виробництво), так і на сукупний попит (витрати). Ефективні державні інвестиції у капітал у формі матеріальних активів збільшують віддачу від інвестицій, сприяють притоку приватних інвестицій та врешті-решт, економічному зростанню. Але віддача від державних капіталовкладень не завжди швидко проявляється, особливо в таких сферах, як освіта. Крім того, державний сектор конкурує з приватним сектором в отриманні доступу до обмежених ресурсів, а державні інвестиції, які здійснюються за рахунок податків або запозичення, витісняють приватні інвестиції. Макроекономічні й структурні аспекти політики у сфері державних витрат представляють собою, так би мовити, дві сторони однієї проблеми. Програми державного сектора (оборона, економічні послуги, послуги соціального характеру) не можуть розроблятися без врахування директивними органами необхідності як їх вдалої реалізації, так і їх впливу на макроекономіку. Проблема ефективності полягає у тому, що питання стосовно спрямування державних вкладень у виробництво товарів і послуг не може розглядатись відокремлено від економічної структури витрат. При оцінці рівня й структури державних витрат необхідно застосовувати аналітичний підхід, який включає п'ять основних елементів [13, 367-382]:

- Рівень сукупних витрат і бюджетного балансу, що відповідає макроекономічному підходу;
- Раціональне використання приватного сектора для надання ряду товарів і послуг;
- Розподіл витрат на підставі віддачі як у межах однієї програми, так і взаємодії між різними програмами (цей елемент безпосередньо стосується питання визначення продуктивних і непродуктивних державних видатків);
- Ретельний аналіз поточних витрат і капіталовкладень у дану програму або сектор із метою збалансування розподілу коштів між усіма програмами та секторами;
- Аналіз бюджетних інститутів із використанням стимулів і інструкцій для обмеження

Державні витрати володіють мультиплікативним ефектом, породжуючи тим самим ланцюг споживчих видатків, а також призводять до множинного ефекту інвестицій. Мультиплікатор державних видатків являє собою відношення зміни сукупного ВВП до змін державних витрат на закупку товарів і послуг.

Різновидом державних витрат є державні субсидії, які відображають зворотний податкам рух грошових потоків (з позицій фінансового механізму макроекономічного регулювання ми розглядаємо субсидії у їх вузькому значенні, тобто тільки ті, що мають характер трансфертів). В міжнародній економічній практиці під терміном “трансферти” розуміють операції розподілу коштів, що здійснюються з певною соціальною чи економічною метою у формі виплати господарюючого суб'єкта іншому господарюючому суб'єктові без участі безпосереднього контрагента. Фактично, трансферти в грошовій формі являють собою фінансові потоки. Під час здійснення трансфертів не відбувається ніякого обміну і не виникає жодних зобов'язань. До складу трансфертів можуть входити допомоги, відшкодування збитків від воєнних дій, видатки на міжнародне співробітництво та ін. Зважаючи на перехід до нової бюджетної класифікації та застосування Системи національних рахунків (СНР) як найбільш досконалої й придатної системи звітності на сучасному етапі, у трансфертних платежах із бюджету доцільно розрізняти соціальні та капітальні трансферти.

У межах Системи національних рахунків соціальні трансферти - це різні види грошових допомог, які виплачуються населенню з різних державних джерел фінансування - Державного бюджету, Державного Пенсійного фонду, фондів державного соціального страхування, Державного фонду сприяння зайнятості населення.

Капітальні трансферти як некомпенсовані потоки коштів, що надаються та отримуються економічними суб'єктами з метою нагромадження основного капіталу, виступають одним із найважливіших чинників економічного впливу держави. Вплив капітальних трансфертів в економіці знаходить відображення в процесі відтворення основного капіталу. Основними видами капітальних трансфертів є бюджетні асигнування (інвестиційні субсидії) на капіталовкладення, капітальний ремонт та інші види приросту основних і оборотних фондів, а також витрати підприємств з основної діяльності на фінансування валового нагромадження основних фондів соціально-культурних підрозділів, які враховуються як некомерційні організації, що обслуговують домашнє господарства.

На відміну від податків державні субсидії мають селективний характер — їх отримують не всі, а тільки окремі юридичні і фізичні особи. Надання державних субсидій має на меті фінансову підтримку з боку держави тим, хто через певні об'єктивні обставини не отримує достатніх власних доходів. Як зазначає І. О. Луніна, саме неспроможність ринку забезпечити оптимальну за Парето (тобто якщо збільшення корисності для окремих

індивідів відбувається без їх зменшення для інших) структуру виробництва є основною економічною причиною субсидування підприємств у ринковій економіці. Крім того, “в ряді випадків субсидії можуть надаватися для проведення певної економічної політики: необхідності збільшення виробництва певних товарів або створення умов для розвитку певних галузей або регіонів” [8, с. 116]. Визначення отримувачів і рівня субсидій завжди має певною мірою як об’єктивний, так і суб’єктивний характер.

Державні субсидії — досить надійний фінансовий інструмент, звичайно, якщо їх розміри відповідають реальним потребам. Наприклад, субсидії сільгоспвиробникам, які повинні відрегулювати доходи, що втрачаються за рахунок “перекосу” цін. Механізм субсидювання досить ефективний, однак дещо нижчий, ніж в оподаткування, оскільки податки — це вилучення зароблених юридичними і фізичними особами доходів, тоді як державні субсидії характеризують систему безповоротного фінансування.

Важелями, які регулюють державні субсидії, є умови фінансування. З цих позицій субсидії поділяють на цільові та знеособлені. Більш надійні та цілеспрямовані цільові субсидії, тоді як знеособлені надають їх отримувачам більше можливостей вільного маніпулювання. Цільові субсидії можуть передбачати пайову участь суб’єктів, що їх отримують, у фінансуванні певних робіт чи проектів. Такі субсидії, що називаються субвенціями. Субвенції можна розглядати як поточні трансферти всередині державного сектора. Вони безпосередньо не впливають на розподіл фінансових ресурсів і утворення доходів по секторах. Але їх також можна розглядати як потенційні ресурси збільшення доходів підприємств, а значить, й кінцевого споживання домашніх господарств.

При цьому слід зазначити, що саме по собі надання субсидій підприємствам не забезпечує позитивного регулюючого впливу на економічну діяльність агентів ринку, якщо їх механізм не відповідає таким принципам: прозорості, визначеності цілей та очікуваних результатів, умов надання підтримки, правового забезпечення відповідальності одержувачів субсидій за їхнє ефективне використання, обмеження терміну надання субсидій, публічного контролю за процесом надання і використання субсидій. У разі невідповідності механізму конкретних інструментів зазначеним принципам, вони сприяють перерозподілу державних коштів від ефективних до неефективних підприємств, внаслідок чого не спонукають до підвищення ефективності господарської діяльності; формують неринкову поведінку суб’єктів господарювання та негативні тенденції (накопичення боргів в очікуванні їх списання, боротьба за привілеї, безвідповідальність) [7, с. 132–133, 135].

Відповідно до вищезазначених принципів, субсидії, спрямовані на підтримку підприємств, прийнято поділяти на прямі та приховані. До перших належать: бюджетні кредити, державні гарантії за кредитами, бюджетні інвестиції, дотації планово-збитковим підприємствам, а також державні замовлення. Прихованими субсидіями прийнято вважати: пільгові кредити, багаторазову відстрочку виплат основної суми кредиту і відсотків, списання заборгованості за кредитом, списання та реструктуризація податкової заборгованості, привілеї на отримання державних замовлень, придбання товарів і послуг у держави за цінами, нижчими від ринкових, використання державних земельних ділянок і будівель без сплати орендної плати [7, с. 132–133].

На думку фахівців МВФ (англ. – IMF), до прихованих належать також так звані квазіфіскальні операції – операції, що фінансуються національним банком та іншими державними фінансовими установами, які не знаходять свого відображення у бюджеті, але впливають на розмір бюджетного дефіциту: пільгове кредитування державних органів, підприємств, приватних структур; прийняття незабезпечених чи умовних зобов’язань та ін. Такий спосіб субсидування найчастіше застосовується у країнах Центрально-Східної Європи. Негативними наслідками використання таких операцій; у деяких країнах було те, що центральні та державні банки зазнавали значних збитків, що вплинуло дестабілізуюче на всю фінансову систему держави. На нашу думку, приховані субсидії, спрямовані на вирішення поточних проблем неефективних підприємств, не можуть забезпечити відповідний регулюючий вплив, оскільки не сприяють усуненню першопричин неефективності їх господарської діяльності. Бюджетні кошти, спрямовані на здійснення подібних заходів, приречені на неефективність, оскільки в перспективі вони не будуть компенсовані для економіки ні збільшенням обсягів виробництва з одночасним підвищенням його ефективності, ні розширенням податкової бази. Використання прихованого субсидування слід розцінювати скоріше як політичний, ніж економічний засіб регулювання. З огляду на значний деструктивний вплив цього виду субсидування на економіку, його використання має бути мінімальним, або відсутнім взагалі.

Принципова відмінність між прихованими та прямими субсидіями підприємствам реального сектора полягає у тому, що механізм останніх потенційно наділений регулюючими властивостями з метою забезпечення ефективного використання обмежених державних коштів.

Державні інвестиції порівняно із субсидіями мають ще більш обмежену сферу дії, оскільки спрямовуються на фінансування конкретних інвестиційних проектів, що мають вагомe значення для економіки. Здійснення таких інвестицій виправдане, коли вони реалізуються у межах загальнодержавних пріоритетів і забезпечують підвищення конкурентних переваг національної економіки та реальних можливостей їх використання, однак відсутні можливості використання фінансових ресурсів з інших джерел внаслідок значної вартості проекту, тривалих термінів окупності та інших чинників [7, с. 133–134]. Важелями впливу в системі державних інвестицій є критерії оцінки інвестиційних проектів, умови проведення тендерів та порядок фінансування. Змінюючи їх, держава змінює спрямування коштів, а відтак і напрями свого впливу на соціально-економічний розвиток. При цьому, оскільки завдання і сфери державного інвестування відрізняються від приватних інвестицій, то вони й засновуються на дещо інших критеріях. Головними серед них є вплив на економічну динаміку та окремі соціальні завдання, наприклад створення додаткових робочих місць.

Зазначимо, що державні інвестиції є досить надійним, цілеспрямованим та передбачуваним інструментом фінансового впливу, дія якого може бути чітко скоординована з іншими засобами фінансової та монетарної політики — оподаткуванням, процентною політикою тощо. Водночас цей інструмент не припускає вільного маніпулювання. Навпаки, він засновується на чітких і наперед визначених критеріях відбору інвестиційних проєктів, умовах і порядку проведення тендерів на їх розміщення.

Основною проблемою державного інвестування є забезпечення ефективності використання коштів. Як зазначає Ш. Бланкарт, держава має проводити закупівлі товарів, робіт та послуг на максимально вигідних умовах, оскільки це відображає прагнення всіх платників податків до економного витрачання державних коштів. Проте на практиці нерідким буває і марнотратство, і надання привілеїв певним групам інтересів, і корупція. При цьому недостатньо обмежуватись зобов'язанням державних службовців, парламентаріїв і членів уряду дотримуватись максимально вигідних умов — необхідне запровадження правил, які б обмежували свободу їхніх дій, спрямованих на задоволення власних інтересів [2, с. 502].

Важливим інструментом регулювання економічних процесів є державне замовлення (державні закупівлі). Його зміст полягає в тому, що держава як споживач може замовляти на основі добровільних контрактів продукцію, послуги й роботи в будь-якого суб'єкта господарювання незалежно від форми власності. За таких умов державне замовлення стає важелем централізованого управління структурними зрушеннями в економіці та стимулювання створення передової структури виробництва і розвитку НТП [5, с. 62–65]. Класичне поле державного замовлення – продукція, яку важко або неможливо придбати шляхом звичайної гуртової торгівлі. Державне замовлення у недержавному секторі економіки має бути не лише вигідним, а й пріоритетним для підрядника, оскільки він забезпечує собі гарантований збут продукції та усуває ризик неплатежів. Як зазначає Ш. Бланкарт, держава має проводити закупівлі товарів, робіт та послуг на максимально вигідних умовах, оскільки це відображає прагнення всіх платників податків до економного витрачання державних коштів. Проте на практиці нерідким буває і марнотратство, і надання привілеїв певним групам інтересів, і корупція. При цьому недостатньо обмежуватись зобов'язанням державних службовців, парламентаріїв і членів уряду дотримуватись максимально вигідних умов — необхідне запровадження правил, які б обмежували свободу їхніх дій, спрямованих на задоволення власних інтересів [2, с. 502].

Наприклад, у США та Великобританії на державні закупівлі витрачають майже 20% ВВП. Позитивний вплив державного замовлення реалізується лише при виконанні наступних умов: конкуренції між потенційними постачальниками; проведення державних тендерів для відбору найприйнятніших контрагентів; адекватного відображення інтересів споживачів у контрактах між замовниками і виконавцями; точного виконання контрактів [7, с. 134].

В Україні для найбільш ефективного використання бюджетних коштів, замовлення на поставку продукції для державних потреб, особливо сільськогосподарської продукції й продовольства, доцільно розміщувати шляхом проведення аукціонів, конкурсів, відкритих і закритих торгів, у тому числі тендерних торгів, загальнодержавного, регіонального та муніципального рівнів [4, с. 291].

Державні гарантії та кредити як інструменти регулювання економіки, забезпечують полегшений доступ до кредитних ресурсів підприємствам, що на загальних ринкових умовах не мають змоги скористатися банківськими кредитами. Як правило, вони надаються великим державним і колективним підприємствам, стратегічних або нових галузей економіки з метою фінансування масштабних інвестиційних програм спрямованих на технічне переоснащення виробництва, впровадження у виробництво нових видів продукції, технологій та інших цілей.

Цільові державні кредити передбачають надання підприємствам коштів з бюджету на умовах платності, строкості й поворотності, що підвищує відповідальність за їх використання й ефективність використання бюджетних коштів. На відміну від них, державні гарантії не передбачають прямого використання коштів бюджету, що робить їх привабливішими порівняно з бюджетними кредитами. Використання механізму державних гарантії фактично передбачає перебирання ризику кредиторів – банків, міжнародних фінансових установ, неповернення кредитних ресурсів та несплати відсотків за їх використання. Однак переваги для держави від використання цих інструментів значною мірою залежать від наявності дієвого механізму своєчасного повернення кредитів і реалізації принципу платності; забезпечення реальної відповідальності позичальників; проведення жорсткої політики щодо недопущення списання боргів або відшкодувань за рахунок коштів бюджету; надання кредитів повинно мати місце тільки для тих підприємств, що реально зможуть виконати свої зобов'язання [7, с. 133].

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси: Навч. посіб. / За заг. ред. Базилевича В. Д. – Вид. 2-е, доп. і перероб. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки: Пер. з нім. — К.: Либідь, 2000. — С. 502.
3. Борисов Е. Ф. Экономическая теория: Учебник. – М.: Юристъ, 1997. – 586 с.
4. Відповідальне ставлення до обов'язків: з виступу Голови координаційного комітету Генерального Прокурора України Михайла Потебенька // Крок. – 2000. – №19 // www.mndc.naiu.kiev.ua/krok.

5. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога; За ред. д.е.н., проф., акад. АН Вищої школи України І. Р. Михасюка. – Львів: Львівський Національний Університет ім. І. Франка, “Українські технології”, 1999. – 592 с.
6. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Макроэкономика: Пер с англ. В. Лукашевича и др. / Под ред. Б. Лисовика. – Санкт-Петербург: Литература плюс, 1994. – 406с.
7. Засади формування бюджетної політики держави: Наук. монографія / М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохін, І. О. Плужников, Л. М. Бабич, А. М. Соколовська, Ю. В. Чередниченко; За наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
8. Луніна І. О. Державні фінанси України у перехідний період. — Харків: Форт, 2000. — С. 116.
9. Львовичкін С. В. Макрофінансова стабілізація в контексті економічного зростання: Монографія. – К.: Наша культура і наука, 2003. – 431 с.
10. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2001. – 362 с.
11. Податкова система України: Підручник / В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П’ятаченко та ін.; за ред. В. М. Федосова. — К.: Либідь, 1994. — С. 19.
12. Самуельсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. Макроекономіка: Пер. з англ. — К.: Основи, 1995. — С. 84.
13. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
14. Government Finance Statistics Yearbook, 2001. – Washington, DC: Prepared by the Government Finance Division, IMF Statistics Department, IMF, 2001. – Vol. XXV. – 508 p.
15. Morisset Jacques. Tax Incentives: Using Tax Incentives to Attract Foreign Direct Investment / World Bank Group, Privat Sector and Infrastructure Network, Public Police for the Private Sector. – 2003. – Note number 253. – 4 p.

FISCAL INSTRUMENTS OF FINANCIAL RESOURCES STATE REGULATION

Olexandr Kundytskiy

Ivan Franko National University of Lviv

In the article the fiscal tools of adjusting of financial resources are shown. The author shows the advantages and lacks of each of instruments, and also analyses their influence on the size of financial resources.